قواعد درس شش : ضمیر :

انواع ضمیر = متّصل رفعی(بارز فاعلی): ا–و–نَ–تَ–تُما–تُم–تِ–تُما–تُنَّ–تُ–نَا– ی .

متّصل نصبی یا جرّی : هُ–هُما–هُم–هَا–هُما–هُنَّ–کَ–کُمَا–کُمْ–کِ–کُمَا–کُنَّ–ی–نَا.

منفصل رفعی: هُوَ–هُمَا–هُمْ–هِیَ–هُمَا–هُنَّ–أنْتَ–أنْتُمَا–أنْتُمْ–أنْتِ–أنْتُمَا–أنْتُنَّ–أنَا–نَحْنُ .

منفصل نصبی: إیَّاهُ–إیَّاهُما–إیَّاهُمْ–إیَّاهَا–إیَّاهُمَا–إیَّاهُنَّ–إیَّاکَ–إیَّاکُمَا–إیَّاکُمْ–إیَّاکِ–إیَّاکُمَا–إیَّاکُنَّ–إیَّایَ–إیَّانا

نکات مهم:

= ضمایر متّصل رفعی در فعل ها بکار می روند .(معادل « شناسه» در فارسی هستند.)

مثل : (ا) در ذَهَبَا . (و) در ذَهَبُوا . (تُمْ) در ذهَبْتُمْ . (ی) در تَذْهَبِیْنَ .

= هشت ضمیر از ضمایر متّصل رفعی، فقط در فعل ماضی بکار می روند : تَ–تُما–تُمْ–تِ–تُمَا–تُنَّ–تُ–نَا.

= سه ضمیراز ضمایر متّصل رفعی ، در ماضی و مضارع و أمر، مشترک می باشند : ا–و–نَ .

= ضمیر متّصل رفعی« ی» مخصوص صیغه ی «مفرد مونث مخاطب مضارع وأمر»میباشد: تضرِبینَ–إضْرِبِی .

= در فعل هایی که ضمیر متّصل رفعی بارز{آشکار}نباشد، ضمیر رفعی،مُسْتَتَر{پنهان} است . مثلاً در :

ذَهَبَ {هو} – ذَهَبَتْ {هِیَ} – یَذْهَبُ{هو} – تَذْهَبُ{هِیَ–أنْتَ} – أذْهَبُ{أنا} – نَذْهَبُ{نَحنُ}.

= اگر ضمایر متّصل نصبی یا جرّی (هُ–هُما–...) به آخرِ اسم و یا حرف جرّ متّصل شوند،به آنها ضمایر متّصل « جرّی»{مجرور} می گویند . مثل : کتابُکَ – لَهُ .

= و اگر به آخرِ فعل متصل شوند، به آنها ضمایر متّصل «نصبی»{منصوب}می گویند. مثل : نَعْبُدُکَ – إنَّکَ

= ضمیر « نا » در ضمایر متّصل رفعی ، نصبی و جرّی مشترک است . لذا اگر در داخل فعل باشد،{قسمتی از فعل باشد}یک ضمیر «رفعی» است. واگر به فعل یا اسم ویاحرفی متّصل شود، طبق نکته ی قبلی،«نصبی» ویا « جرّی» خواهد بود .

مثل : ضَرَبْنَا (رفعی) – ضَرَبَنَا (نصبی) – کتابُنَا (جرّی) ـ إنَّنَا (نصبی) – إلینَا (جرّی) .

= ضمایر منفصل رفعی (هو–هما–...) بصورت جدا نوشته می شوندوغالباً در ابتدای جمله ی اسمیّه قرار گرفته وغالباً « مبتدأ»محلاً مرفوع هستند . أنتَ تلمیذٌ .

= هنگام اتصال فعل یا حروف (إنَّ–أنَّ–کَأنَّ–لکنَّ–لَعلَّ) ویا حروف (مِنْ–عَنْ–لَدُنْ) به ضمیر متّصل نصبی یا جرّی «ی» ، حرف نون وِقایة (ن) میان آن دو آورده می شود .

مثال = فعل:نَصَرَ + ن + ی = نَصَرَنِی / حرف مشبّهه:إنَّ + ن + ی = إنَّنِی / حرف جرّ : مِنْ + ن + ی = مِنِّی

.

= در تجزیه ی (التحلیل الصرفیّ) «ضمیر» موارد زیر باید معیّن گردد :

متّصل منفصل	رفعی نصبی جرّی	مفرد مثنّی جمع	مذکّر مؤنث	غائب مخاطب متکلّم	مبنیّ بر فتح مبنیّ بر کسر مبنیّ بر ضَمّ مبنی بر سکون	معرفه	غیر متصرّف .

قواعد درس هفتم : اسم موصول :

= اسمی است که برای کامل شدن معنای خود نیازمند به جمله ی مابعدِ خود است .

= به جمله ی مابعدِ موصول، « صِلَة »می گویند .

= به ضمیری که در صلة باشدو به موصول بازگشت کند، « عائد صلة » گویند .

مثال : هَوَ ألَّذِی أرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَی . (الّذی= اسم موصول) (ـهُ در رسولَهُ= عائد صلة)

« صلة »

= موصولات بر دو گونه اند : ۱-عامّ (مشترک) ، ۲- خاصّ (مُختَصّ) .

موصولات عامّ : مَنْ (کسی که-کسانی که) ، مَا (چیزی که-چیزهایی که) ، أیّ (کسی که-چیزی که).

نکات مهم:

= موصولات عامّ در مفرد ، مثنّی ، جمع ،مذکّر و مؤنث با لفظ واحد می آیند .

= « مَنْ » برای انسان و « مَا» برای غیر انسان و «أیّ» مشترک بین آندو است .

= الفاظ : مَنْ - مَا - أیّ- در اسم موصول واستفهام و برخی موارد دیگر مشترک هستند . تشخیص آنها از راه معنی ودیگر قرائن در جمله ممکن است .

مثال : - یُسَبِّحُ لِلّهِ مَنْ فی السَّمَاواتِ والاَرضِ . ، - مَنْ هَذَا؟ ، - مَنْ یَجْتَهِدْ ، یَنْجَحْ .

(کسی که)= موصول (چه کسی؟)=استفهام (هر کس)=شرط .

- مَا کَتَبَ . (ننوشت.)=حرف نفی ، مَا أجْمَلَ الرَّبیعَ ! = مای تعجّب ، إنَّمَا العِلْمُ مُفِیدٌ .= مای کافّة .

= گاهی «أل» بر سر اسم فاعل یا اسم مفعول قرار می گیرد و هم معنی «ألَّذِی= کسی که» می باشد . در این

جا « أل» یک اسم موصول عامّ است . مثل : ألکاتِبُ = أَلَّذِی یَکْتُبُ = کسی که می نویسد .

موصولات خاصّ :	مفرد	مثنّی	جمع
مذکّر	أَلَّذِی	أَلَّذَانِ - أَلَّذَیْنِ	أَلَّذِیْنَ
مؤنث	أَلَّتِی	أَللَّتَانِ - أَللَّتَیْنِ	أَللَّاتِی -أَللَّائی -أَللَّواتی -أَللَّوائی.

= موصولات خاصّ در مفرد ، مثنّی ، جمع ،مذکّر و مؤنث با الفاظ جداگانه می آیند .

اسم إشاره:		مفرد	مثنّی	جمع
إشاره به نزدیک :	مذکر	هَذَا	هَذَانِ - هَذَیْنِ	هَؤلاءِ
	مؤنث	هَذِهِ	هَاتَانِ - هَاتَیْنِ	هَؤلاءِ
إشاره به دور :	مذکر	ذَلِکَ	ذَانِکَ - ذَیْنِکَ	أُولئکَ
	مؤنث	تِلْکَ	تَانِکَ - تَیْنِکَ	أُولئکَ

	نزدیک	متوسط	دور
إشاره به مکان :	هُنَا	هُنَاکَ	هُنَالِکَ - ثَمَّ - ثَمَّةَ

قواعد درس هشتم : مُعْرَب ، مَبْنِیّ

معرب : کلمه ای است که با تغییر موقعیّت در جمله ،حرکتِ حرفِ آخِرش تغییر کند .

مبنیّ : کلمه ای است که در همه ی موقعیّت ها ، حرکتِ حرفِ آخِرش ثابت باشد .

مثال در جمله : -جاءَ هَذَا الرَّجُلُ . - رَأَیْتُ هَذَا الرَّجُلَ . (هذا= مبنیّ) (رَجُل=معرب)

= برای شناخت کلماتِ معرب از مبنیّ ، باید کلمات «مَبْنِیّ » را شناخت و بقیّه ی کلمات را «مُعْرَب» دانست

کلمات مَبْنِیّ عبارتند از :

اسم های مبنیّ : همه ی ضمایر- اسم های إشاره و موصول (به جز مثنّی آنها)- اسم های إستفهام (به جز أیّ)- و ....

مثال : نَحْنُ (ضمیر) - هَذَا (اسم إشاره) - أَلَّذِی (اسم موصول) — کَیْفَ؟ (اسم استفهام) -

---

اسم استفهام : اسم هایی هستند که برای پرسش بکار می روند وعبارتند از : مَنْ (چه کسی؟) - مَا (چه چیز؟)

- مَتَی (چه وقت؟) - أیْنَ (کجا؟) - کَیْفَ (چطور؟) - کَمْ (چقدر؟) - أیَّانَ (چه وقت؟) - أیّ (کدام؟) .

فعل های مَبْنِیّ : فعل ماضی (همه ی صیغه ها) - فعل امر مخاطب (شش صیغه)- صیغه های جمع مؤنث مضارع (صیغه ۶و۱۲)- مضارع دارای نون تأکید در صیغه های بدون ضمیر بارز: ۱و۴و۷,۱۳و۱۴ .

مانند: ذَهَبَ (ماضی) - إذْهَبْ (امرمخاطب)- یَذْهَبْنَ (جمع مؤنث مضارع) - یَذْهَبَنَّ (مضارع دارای نون تأکید)

.حروف مَبْنِیّ : همه ی حروف مَبنیّ هستند. مثل : فِی (حرف جَرّ)- وَ (حرف عَطْف)- إنَّ (حرف مُشَبَّهة).

إعراب و أقسام آن :

= حرکت آخِرِ کلمه ی «مُعْرَب» ، **(إعراب)** نام دارد .که متغیِّر است و بر چهار قسم است :

۱- **رفع** . مانند: سَعیدٌ ، یَذْهَبُ که مرفوع هستند .

۲- **نصب** . مانند: سعیداً ، أنْ یَذْهَبَ که منصوب هستند .

۳- **جَرّ** . مانند : سعیدٍ که مجرور است .

۴- **جَزْم** . مانند : لَمْ یَذْهَبْ که مجزوم است .

نکته مهم :

= **رفع و نصب** ،مشترکِ اسم و فعلِ معرب است .ولی **جرّ** مخصوصِ اسم و **جزم** مخصوصِ فعلِ معرب است .

= علامت «إعراب» در فعل مضارع معرب چنین است :

علامت رفع : (ضمّه ی آخِر) ویا (ثبوت نون إعراب) . مانند : یَذْهَبُ - یَذْهَبُونَ .

علامت نصب : (فتحه ی آخِر) ویا (حذف نون إعراب) . مانند : أنْ یَذْهَبَ - أنْ یَذْهَبُوا .

علامت جزْم : (سکون آخر) ویا (حذف نون إعراب) ویا (حذف حرف علّة آخرِ فعل) .

مانند : لَمْ یَذْهَبْ – لَمْ یَذْهَبوا - لَمْ یَرْمِ .

بَناء و أقسام آن :

= حرکتِ حرفِ آخرِ کلمه ی « مَبنیّ » **(بَناء)**نام دارد که همیشه ثابت است وبر هفت قسم است :

۱-مبنیّ برضمّ . مثل : نحنُ - مُنْذُ . | ۲- مبنیّ برفتح . مثل : هوَ - ذَهَبَ .| ۳- مبنیّ برکسر. مثل :أنتِ-أمسِ.

۴- مبنیّ بر سکون. مثل : مِنْ- إذْهَبْنَ . | ۵- مبنیّ بر حذف نون . مثل: إذهَبَا-إذهَبُوا-إذْهَبِی .

۶- مبنیّ بر حذف حرف علّة . مثل : إهْدِ .(هَدَیَ) ۷- مبنیّ بر حرکت مُقدَّرة . مثل : هَدَی(هَدَیَ) که مبنیّ بر فتحه ی مقدَّرة است . یا : هَدَوا (هَدَیُوا) که مبنیّ بر ضمّه ی مقدَّرة است .

نکات مهمّ :

= اسم های مبنیّ و حروفی که به «الف» و«یاءساکن» ختم می شوند، مبنیّ بر سکون هستند . مانند :

أَلَّذِی - أَلَّتِی -فِی - عَلَی - مَا - إذَا .

= ملاک تشخیص بَناء در فعل ماضی و مضارع مبنیّ ، حرکت «لام الفعل» است . مانند :

|ضَرَبَا = مبنیّ بر فتح .|ضَرَبُوا = مبنیّ بر ضمّ .|ضَرَبْنَ = مبنیّ بر سکون .|یَضْرِبْنَ= مبنیّ بر سکون |یَضْرِبَنَّ= مبنیّ بر فتح

= فعل أمر مخاطب : یا ـ مبنیّ بر حذف نون است. { در صیغه های مثنّی و جمع وصیغه مفرد مؤنث مخاطب} مانند : إذْهَبَا - إذْهَبُوا - إذْ هَبِی .

ـ مبنیّ بر حذف حرف علّة است . { وقتی معتلّ الاخِر باشد.یعنی آخِرین حرفِ آن «واو»یا «یاء»باشد .}
مثل : أُدْعُو ⟵ أُدْعُ ، إهْدِی ⟵ إهْدِ .

= در عبارت هایی مانند : مِنَ الله ، عَنِ السَّبَبِ که کلمات « مِنْ » و « عَنْ » در اصل مبنیّ بر سکون هستند ، به دلیل إلتقاء ساکنَیْن (برخورد دو حرف ساکن) کسره ی عارضی گرفته اند . لذا می توان گفت: مبنیّ بر کسره ی عارضی هستند .